Rodrigues, Maria Joao: *European Policies for a Knowledge Economy*. Edward Elgar, Cheltenham, UK – Northampton, MA, USA, 2003, 169.

Sapir, André és szerzőtársai: *An Agenda for a Growing Europe: The Sapir Report*. Oxford University Press, 2004, 234.

Török, Ádám: *Reális-e a magyar tudomány 20. helyezése a (képzeletbeli) világranglistán?* Magyar Tudomány, 2000/11. 1307–1328.

Török, Ádám: *Felzárkózás és versenyképesség. Stratégiai dilemmák az EU Lisszaboni Programjának megvalósulásával kapcsolatban – kísérlet egy vitaindítóra.* Európai Tükör. IX. évf. 3. szám. 2004 június. 60–77.

Török, Ádám – Deli, Zsuzsa: *A magyar export nem vámjellegű versenyképességi korlátai. Tanulságok egy vállalati felmérésből.* Közgazdasági Szemle, LI. évf., 2004. július-augusztus. 659–678.

Vranceanu, Radu (2005): *Financial Architecture and Manager Dishonesty: Lessons from US Corporate Scandals.* Acta Oeconomica, Vol. 55 (1). 1–22.

Románia útja a gazdasági és pénzügyi unió felé

CERNEA SILVIU

Összefoglaló

Bár Románia eleget tesz a csatlakozási feltételek többségének, továbbra is igyekeznie kell behozni a tagállamokkal szembeni lemaradását az egy főre eső bruttó hazai össztermék (GDP) mutatóját illetően. Továbbá le kell zárnia az egységes strukturális, költségvetési és pénzügyi rendszerre való felkészülés folyamatát. Figyelnünk kell, hogy Románia esetében a „reál konvergenciát" nem a csatlakozás követelményeként, hanem sokkal inkább eredményeként kell felfogni. Ennek ellenére szükséges, hogy a hatóságok ebben az időszakban különös figyelmet fordítsanak ennek a konvergenciatípusnak a megvalósítására. A dolgozat kimutatja, hogy „a nominális konvergencia" csak a csatlakozás utáni időszakban válik majd fontossá a GPU-ba való belépésig. A reformok továbbvitelében és a gazdasági fejlődés elősegítésében fontos szerepe van a külföldi segítségnek, amely azonban ezidáig kis mennyiségű és hatékonyságú volt.

A harmadik évezred küszöbén Románia eltökélten igyekszik az EU tagjává válni. A 90-es évek ingadozásai után a román hatóságok megváltoztatták ezzel kapcsolatos véleményüket, és eldöntötték a gazdaságnak és az intézményeknek az európai modellhez való felzárkóztatását. Románia csatlakozási kérelmét a helsinki csúcstalálkozón hagyták jóvá 1999 decemberében, és nemrég írták alá Romániával a csatlakozási szerződést. A román kormány és az uniós hatóságok közös ütemezése szerint a csatlakozás 2007. január 1-jén fog megvalósulni.

Románia belépése az EU-ba mind politikai, mind gazdasági szempontból prioritás értékű az ország minden politikai ereje számára. Ez a látásmód alapvetően motiválja azok igyekezetét, akik azon dolgoznak, hogy Románia struktúráiban reformok érvényesüljenek és így hozzáigazodjon az EU-struktúrákhoz. Az Európába való beilleszkedéshez azonban Romániának bizonyos feltételeket kell teljesítenie, és jól meghatározott politikát kell folytatnia. De éppen mivel az EU-s csatlakozás az ország elsődleges célja, ez a cél nagyban segíti a hatóságokat azon népszerűtlen intézkedésekhez szükséges szociális támogatás megszerzésében, amelyek segítenek az országnak kikecmeregni a kommunizmus bukása után beállt gazdasági és politikai tespedtségből, és bizonyos nyomást gyakorló csoportok hatalmas ellenállását legyőzni, akiknek érdeke a jelenlegi állapotok fenntartása. Példának hoznám fel azt a tényt, hogy Románia a korrupcióellenes törvénycsomagokat kizárólag Brüsszel nyomására kezdte el átvenni, és még így sem biztos, hogy ezeket a rendszabályokat maradéktalanul alkalmazni fogja – annak ellenére, hogy a korrupció valóságos nemzeti csapás Románia számára.

Ám az EU nem egyetlen külföldi „fogódzója" Románia gazdaságpolitikájának. Hasonló szerepe van a Nemzetközi Monetáris Alappal (NMA) és a Világbankkal kötött egyezményeknek és megállapodott programoknak. Ezek az intézmények befolyásolják a román hatóságok által képviselt gazdaságpolitika jellegét, hiszen az általuk szabott feltételek létfontosságú eszközei annak, hogy a hatóságok szociális alapot nyerjenek a romániai gazdaság fellendítéséhez szükséges, nehezen megvalósítható reformokhoz.

A legutolsó (2004-es) országjelentés szerint Románia eleget tesz a csatlakozási feltételek többségének, amelyeket közös néven „a Koppenhágai kritériumoknak" neveznek. Közismert, hogy ezek a kritériumok egy sor politikai, gazdasági, jogi és intézményekkel kapcsolatos általános követelményt fogalmaz-

nak meg, többek között olyan valóságos piacgazdasági feltételek megvalósítását írva elő, amelyek megteremtésével Románia képes legyen felvenni a versenyt az EU-s versenytársakkal.

Mivel Románia is kezd felzárkózni politikai-gazdasági és intézménystruktúrájában is a nyugat-európai fejlett államokhoz, a nemzetközi beruházók is biztonságos államnak kezdik tekinteni, ezáltal a rating ügynökségek is kisebb kockázatfaktort számolnak nála, növekszik a külföldi beruházások száma, újra megindul a gazdaság növekedése, a külkereskedelem is fellendül, és más konvergenciával kapcsolatos területeken is fejlődés mutatkozik.

A román gazdaság fejleményei a közelmúltban pozitív mérleget mutattak, és látható jelei vannak annak, hogy a gazdaság helyreáll és az infláció csökken (l. az 1. sz. táblázatot).

	2000	2001	2002	2003	2004
A változás mértéke százalékban az előző évhez képest					
Hazai bruttó össztermék (GDP)	2,1	5,7	5,0	4,9	8,3
Az infláció rátája	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9
A hazai bruttó össztermék ráköltött százaléka					
Nettó költségvetési hiány	- 4,4	- 3,5	- 2,0	- 2,0	- 0,2
Folyószámlahiány	- 3,7	- 5,5	-3,4	- 6,0	7,7
Valutaárfolyam (az euróhoz képest) (évenkénti változások százalékban)	- 18,3	- 23,3	- 16,7	-16,8	- 7,3
A munkanélküliségi ráta (százalékban, év végi értékek)	10,5	8,8	8,4	7,2	6,2

Forrás: Országos Statisztikai Intézet, Országos Előrejelzési Bizottság, Pénzügyminisztérium, Román Nemzeti Bank

1. sz. táblázat: A legfontosabb gazdasági mutatók

Ennek ellenére valószínűleg több évtized fog még eltelni, amíg Románia behozza több téren is megmutatkozó lemaradásait az EU-s államokkal szemben. Ennek a felzárkózási („catching up") folyamatnak a felgyorsításához a gazdasági politikák jól megválogatott „keveréke" szükséges, amelyek hármas célkitűzés jegyében fogalmazódjanak meg:

– a román gazdaság teljesítményének feljavítása,

– a makroökonómiai politikák jelen irányának a megtartása, amely a költségvetés és a pénzmennyiség konvergenciáját igyekeznek biztosítani,

– a struktúrák konvergenciájának felgyorsítása és versenyképes gazdaság megteremtése.

A reál konvergencia

A legnehezebben megvalósítható célkitűzés az, amit európai nyelvezettel „reál konvergenciának" neveznek. Ezt a konvergenciatípust egy egész sor gazdasági mutató alapján értékelik ki, ezek közül a legfontosabbak a következők:

– az egy lakosra eső GDP,

– a gazdaság struktúrája (azzal fejezik ki, hogy a gazdaság különböző ágai és ágazatai mekkora résszel járulnak hozzá a GDP értékének kialakulásához),

– a gazdaság nyitási foka (azzal fejezik ki, hogy a külkereskedelem – export + import – mekkora részét képezi a GDP-nek),

– az EU-s országokkal történő kölcsönös kereskedelmi kapcsolatok mértéke az ország külkereskedelmi kapcsolataiban.

Ezek közül az egyik legjelentősebb az egy lakosra eső GDP, amely a különböző országok és időszakok összehasonlítására szolgáló legfontosabb gazdasági mutató, mérési módszere „a vásárlóerő paritása". Románia egy lakosra eső GDP-je (6,300 dollár 2003-ban) kb. 30%-át teszi ki az EU-tagállamok átlag egy főre eső GDP-jének (l. a 2. sz. táblázatot).

Ország neve	2000	2001	2002	2003	
					az EU-s átlag része százalékban – 25
Bulgária	5300	5800	6100	6300	29,4
Csehország	12 800	13 500	14 300	14 700	68,7
Lengyelország	9000	9400	9700	9800	45,8
Románia	5000	5500	6100	6300	29,4
Szlovákia	9500	10 000	10 900	11 100	51,9
Szlovénia	14 500	15 300	15 900	16 400	76,6
Magyarország	10 600	11 500	12 400	12 900	60,3

Forrás: az Eurostat honlap

2. sz. táblázat: Az egy lakosra eső hazai bruttó össztermék

Nyilvánvaló, hogy a gazdasági teljesítménynek ezt a hatalmas szakadékát Románia és az EU között még középtávon sem lehet majd behozni[7]. Ezen nincs mit tárgyalni, csak azt remélhetjük, hogy kedvező körülmények és a külföldi támogatások segítségével ez az időszak lerövidül.

A román gazdaság struktúrájában nagy részt (12%–14%) foglal el a mezőgazdaság, és hozzájárulása a GDP értékéhez is három-négyszer nagyobb, mint más közép-európai országokban, sőt a vidéken élők száma a lakosság 40%-át teszi ki. Ugyanakkor a szolgáltatások ága a maga majdnem 50%-ával a GDP értékéből aránytalanul kicsi, és ez a hányad a GDP-ből

[7] Egyes szerzők szerint ennek a lemaradásnak a behozásához 60 év szükséges. (Isărescu M.: *România átváltott az euróra*, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, 2004, 7. o.). Ha ez az adat valós, azt jelenti gazdasági teljesítmény szempontjából, hogy a kommunizmus 45 éves időszaka két generáció életét pazarolta el. Ha ehhez hozzáadjuk a kommunizmus utáni időszakban elfecsérelt 15 évet is (egy fél generáció), ez a kommunizmus ártalmainak még nagyobb mértékét mutatja.

Ország neve	Mezőgazdaság				Ipar				Szolgáltatások			
	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
Bulgária	12,3	11,9	10,7	10,0	26,7	26,3	25,6	26,2	49,6	50,6	51,9	51,2
Csehország	3,6	3,4	2,8	2,6	35,4	33,9	35,0	35,0	59,3	60,8	60,7	60,8
Lengyelország	3,1	3,2	3,1	3,0	29,0	28,6	28,8	30,1	56,0	57,3	58,7	…
Románia	11,1	13,3	11,3	11,7	27,3	27,7	28,4	28,4	48,2	45,9	45,1	44,6
Szlovákia[8]	5,2	5,3	5,0	5,0	30,6	30,1	29,0	30,4	53,7	56,0	57,8	57,3
Szlovénia	2,8	2,6	2,8	2,3	32,5	32,3	31,5	31,9	53,7	54,1	54,7	54,7
Magyarország	4,6	5,5	4,7	…	27,9	27,2	26,8	…	…	…	…	…
* 1995-ös árakkal számolva												

Forrás: az Országos Statisztikai Intézet honlapja

3. sz. táblázat: A gazdaság különböző ágainak részvétele a GDP kialakulásában

messze kisebb, mint a többi közép-európai ország esetében (l. a 3. sz. táblázatot).

A román gazdaság nyitási foka (76,5% 2003-ban és 80,4% 2004-ben) kisebb, mint a cseh, szlovák vagy magyar gazdaságoké, amelyekben a külkereskedelem fontos szerepet játszik, akár a Benelux államokban (l. a 4. sz. táblázatot). Elmondható azonban, hogy a román gazdaság nyitási foka nagyobb a lengyel gazdaságénál, ez azonban teljesen érthető, hiszen a gazdaság nyitási foka fordítottan arányos a belső piac nagyságával.

Az EU-val folytatott kereskedelemnek az ország külkereskedelmének egészében elfoglalt aránya szempontjából Románia helyzete hasonló a 2004-ben csatlakozott országokéhoz: az utóbbi három évre az EU-val folytatott kereskedelem értékei a következők: 68%-os export és 58%-os import (l. az 5. sz. táblázatot). Viszont Románia külkereskedelmében nagy részt foglalnak el a kevés feldolgozási munkálatot igénylő termékek (kötöttáru, bútor, kohászati termékek).

Mindezek mellett szükséges rámutatnunk arra is, hogy a

Ország neve	2000	2001	2002	2003
Bulgária	116,8	118,7	112,9	116,8
Csehország	143,0	144,2	132,7	134,4
Lengyelország	63,1	59,8	63,3	72,6
Románia	70,6	74,5	76,5	80,4
Szlovákia	146,0	156,5	152,7	157,6
Szlovénia	116,6	116,5	114,2	114,6
Magyarország	153,6	150,2	131,1	134,6

Forrás: a jegybank és az országos statisztikai intézetek honlapjai

4. sz. táblázat: A gazdaság nyitási foka (export + import)/GDP

	Export az EU felé (aránya a teljes exportból, %-ban)					Import az EU-ból (aránya a teljes importból, %-ban)				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
Bulgária	51,1	54,8	55,7	56,5	58,5[9]	44,0	49,4	50,3	49,5	54,1[9]
Csehország	68,6	68,9	68,4	68,4	85,0	62,0	61,8	60,2	59,2	72,2
Lengyelország	70,0	69,2	68,7	68,8	…	61,2	61,4	61,7	61,1	…
Románia	63,8	67,8	67,2	67,7	72,9	56,4	57,3	58,4	57,7	64,9
Szlovákia	59,1	59,9	60,5	60,6	84,9[10]	48,9	49,8	50,3	51,4	73,9[10]
Szlovénia	63,9	62,2	59,3	58,4	66,0	67,8	67,7	68,0	67,3	79,5
Magyarország	75,1	74,2	75,1	73,6	…	58,4	57,8	56,2	55,1	…

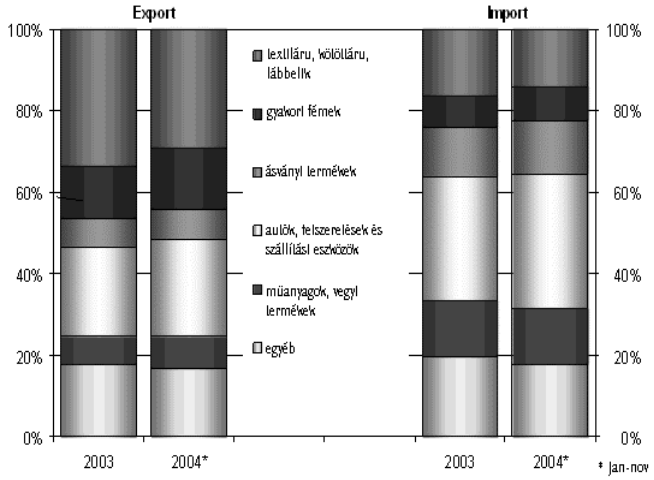
Forrás: a jegybank és az országos statisztikai intézetek honlapjai, a CANSTAT statisztikai jelentése 4/2004 (OSI)

5. sz. táblázat: Az EU-val folytatott kereskedelem export és import értékei[11]

gazdasági növekedés általános tényezői – a tőkefelhalmozódás, a makroökonómia stabilitása, a liberalizálás és más megfelelő makroökonómiai politikák, a tulajdonjog rendszerének tisztázása és a tulajdon tiszteletben tartása, az intézmények megerősítése, a jogállamiság uralma, valamint a korrupció elleni harc – segíthetnek behozni Románia lemaradását gazdasági teljesítmény terén.

Ezek figyelembevételével azt mondhatjuk, hogy Románia esetében a „reál konvergencia" nem feltételnek kellene számítson, hanem inkább az EU-hoz csatlakozás következményeként számon tartandó tényezőnek. Amint azt más országok példája is mutatja (Görögország, Írország és Portugália) lehetséges az, hogy egy ország gazdasági fejlődése nagyon felgyorsuljon az EU-hoz való csatlakozás után, és semmi okunk sincs azt gondolni, hogy Románia esetében ez nem valósulhat meg.

[8] 1995-ös árakkal számolva
[9] 11 hónap
[10] 10 hónap
[11] 2000-2003 UE-15, 2004 UE-25

Forrás: a jegybank és az országos statisztikai intézetek honlapjai

1. ábra: A külkereskedelem termékek szerinti csoportosítása

A nominális konvergencia

Egy az EU-ba felvételét kérő ország „nominális konvergenciáját" a maastrichti kritériumok alapján értékelik ki. Ezek a kritériumok a Gazdasági és Pénzügyi Unióhoz (GPU) tartozáshoz szükséges visszafordíthatatlan makroökonómiai fejlődést mérik, és ezek a kritériumok bizonyos gazdasági szempontból fontos monetáris és pénzügyi mutatók felső határainak meghatározásából állnak:

– az infláció rátája,
– a hosszú távú beruházások átlagos éves kamatai,
– a nettó költségvetési hiány,
– az államadósság,
– az átváltási árfolyam.

Az EU-ba belépő országok elég gyorsan eleget kell tudjanak tenni ezeknek a költségvetési és monetáris konvergenciáknak, mivel a közösségi fórumok úgy döntöttek, hogy minden EU-s állam előbb vagy utóbb át kell térjen a közös pénznemre, az euróra, vagyis azt döntötték el, hogy más, régebbi EU-s tagállamoktól eltérően az újonnan belépő országok nem hivatkozhatnak az „át nem térési záradékra" (az euró esetében), (angol nevén „opt-out")[12].

Amint azt a 6. és 7. sz. táblázat is mutatja, Románia jelentős előmenetelt mutat a nominális konvergencia terén: az infláció csökkenési tendenciát mutat és már csak egy számjegyű értékekre szorítkozik, a lej átváltási árfolyama stabil, a nettó költségvetési hiány szabályozható, és az államadósság is csökkenőben van.

Az infláció (aminek éves átlagrátáját számolják ki a fogyasztási árak mutatója alapján) 2004-ben 11,9%-os volt, és a következő években is elég alacsony szinten fog mozogni (7–8% – 2005, 4–5% – 2006, 3% – 2007). De még így is az infláció rátája középtávon nagyobb lesz az európai normánál, hiszen Románia belső árain is kell igazítson, hogy hozzáigazítsa azokat a nemzetközi árakhoz. Ezzel a nehézséggel tulajdonképpen minden átmeneti állapotban és csatlakozófélben levő ország szembe kell nézzen. Az olyan javak esetében, amelyek nem képezik külkereskedés tárgyát (elektromos energia, hőenergia, földgáz, üzemanyag, szállítás, közszolgáltatások, lakások stb.) („non-tradable") egy bizonyos manőverrés van az árak hozzáigazításánál, ám a túlzottan gyors nominális konvergencia, kizárólag szigorú deflációs intézkedések felhasználásával, épp a konkurens gazdasági ágak termékeinek árát érintené súlyosan, és ezáltal veszélyeztetné a gazdasági növekedést és a mun-

	A nettó költségvetési hiány [13] (a GDP hányada százalékban)					Bruttó államadósság [13] (a GDP hányada százalékban)				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004[14]
Maastrichti kritériumok	3% alatt					60% alatt				
Románia	–4,4	–3,5	–2,0	–2,0	–1,1	23,9	23,2	23,3	21,8	22,8

Forrás: Pénzügyminisztérium, Országos Statisztikai Intézet, Román Nemzeti Bank

6. sz. táblázat: a maastrichti kritériumok: Konvergenciamutatók (1)

	Az infláció rátája (átlag)					A hosszú lejáratú beruházások átlagos éves kamatai (évi százalékok)					Árfolyam (az euróhoz képest) (évi százalékos változás)				
	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004	2000	2001	2002	2003	2004
Maastrichti kritériumok	< 1,5 % a három legárstabilabb EU-tagország inflációjának átlaga					< 2 % a három legárstabilabb EU-tagország inflációjának átlaga					+ / -15 százalék				
Románia	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	-18,3	-23,3	-16,7	-16,8	-7,3

Forrás: Országos Statisztikai Intézet, Román Nemzeti Bank

7. sz. táblázat: Maastrichti kritériumok: Konvergenciamutatók (2)

[12] Az uniós tagállamok közül Anglia, Dánia és Svédország használta ezt a záradékot.
[13] Az ESA95 eljárásoknak megfelelően
[14] 11 hónap – NMA-beli eljárások

kaerő foglalkoztatását, amelyek egyre inkább ezekre az ágakra támaszkodnak.

Románia nettó költségvetésének éves hiánya az utóbbi három évben kevesebb volt a GDP 3%-ánál, 2004-ben szokatlanul alacsony értéket érve el, a GDP 1,1%-át. A rejtett költségvetési hiány viszont a GDP 2,5–3%-át tette ki, és a hátralékok a GDP 40%-át teszik ki. További költségvetési feszültségek származnak abból, hogy egyes ágazatokban, amelyek több pénzt igényelnek (egészségügy, tanügy, nyugdíjrendszer) még nem hajtottak végre reformokat. Arra van tehát szükség, hogy a hatóságok középtávon működőképes irányba tereljék a költségvetést, figyelembe véve azt a kényes helyzetet, hogy egyrészt konszolidálni kell az államjövedelmet, másrészt pedig többletköltségekkel kell számolni, akár a csatlakozás tekintetében is. Éppen ezért nem tanácsos, hogy Románia most teljesen rugalmatlanul a költségvetési hiány további csökkentése céljának rendelje alá költségvetési politikáját, hanem sokkal inkább az ajánlott, hogy a privatizációból származó pénzeket olyan nagyszabású projektek kivitelezésére használják fel, mint az infrastruktúra újraszervezése, a környezetvédelem, a kommunizmusban elkobzott tulajdonok visszaszolgáltatása, a magánnyugdíjrendszer kialakítása stb.

Az éves kamatok és az árfolyam felmérése már nehezebb eset. Hiszen nem sok értelme van a hosszú távú beruházások átlagos éves kamataira a maastrichti kritériumokat alkalmazni egy olyan országban, ahol a hosszú távú beruházások értékpapírpiaca még kezdeti szakaszait éli. Ami az árfolyammal kapcsolatos kritériumot illeti (legfeljebb +/- 15%-os éves árfolyam-ingadozási sáv), formálisan ezt a kritériumot csak azon országok esetében alkalmazzák, amelyek részei a „II. Európai Valutarendszernek" (*„Exchange Rate Mechanism II", ERM II*).

Mindezeket figyelembe véve, véleményünk szerint nem szükséges az EU-s csatlakozás megvalósulásáig fennmaradó időszakban mindenáron megvalósítani a „nominális konvergenciát", csak abban az esetben, ha Románia a közeljövőben lépne be a GPU-ba, amire egyelőre még nem kerülhet sor. Az euróövezetbe („Euroland"-ba) való belépés egy távolabbi szakasz, amelyet valós körülmények között nem érhetünk el 2012–14 előtt. Következésképpen az első lépés az, hogy Románia EU-tagországgá váljon, majd, ha ez megvalósult, nyílik lehetőség az ERM II-ben való részvételre és később a GPU-ban való részvételre, ami újabb támpontot fog jelenteni Románia pénzpolitikája és intézményi meg strukturális reformjai számára.

A strukturális konvergencia

Az utóbbi években a hatóságok több intézkedést is hoztak annak érdekében, hogy a gazdaságot megnyissák külföld felé is, eltörölve a javak és szolgáltatások szabad áramlását gátoló megszorítások nagy részét. Nemrég szinte teljesen liberalizálták a tőkeáramlást, és ennek következtében jelenleg a nemzeti fizetőeszköz, a lej, teljesen konvertibilis[15].

Ugyanakkor megtörtént a bankrendszer újraszervezése és a bankokkal kapcsolatos törvénycsomag felzárkóztatása az európai jogszabályokhoz. Végül pedig hadd említsük meg a stabil és jövedelmező pénzügyi ágazat létrejöttét.

A fejlődés ilyen lépéseivel ellentétben az átmeneti szakasz elején Románia a gazdaság állam által irányítottságának nagyon fokozatos feladását és az árak fokozatos liberalizálását választotta. Ennek következtében a privatizáció későn kezdődött el, és most is nagyon nehézkesen halad. Az Európai Bizottság 2004-es országjelentésének adatai szerint az állam birtokában levő vállalatok még mindig a termelési eszközök 67,8%-át teszik ki, bár a GDP-nek csak 30,9%-át hozzák. Az energia, a szállítás, a közszolgáltatások és a védelem terén még mindig a közbirtok a legelterjedtebb birtoklási forma. 2004 júniusának végén például az Állami Aktívák Értékesítésének Hatósága birtokában még mindig 500 olyan vállalat volt, amelyet privatizáció szempontjából felkészületlennek minősítettek, és 550 olyan, amely felkészültnek minősült ugyan, de privatizációja különböző okok miatt késik (vásárlók hiánya, korrupció gyanúja, különböző ürügyekkel visszakerül az állam birtokába stb.). Ezekhez még hozzáadódik azon vállalatok nagy száma, amelyek valamelyik minisztérium birtokában vannak, ezek esetében is nagyon lassú a privatizáció. Az egyedüli ág, ahol a privatizáció befejezettnek tekinthető, a mezőgazdaság, ahol a földek 96,3%-a magánkézben van és 99%-kal járulnak hozzá az újratermelődő értékhez.

Következtetésként elmondható, hogy bár Románia bevezetett néhány struktúrát érintő reformot, ezen a területen még nagyon sok munka vár ránk. Még nagyon kényes változások kell létrejöjjenek az árupiac, a tőkepiac és a munkaerőpiac terén, és meg kell még erősíteni azokat az intézményeket, amelyek a fenti piacok hatékony működését biztosítják. Véleményünk szerint ez utóbbiak tekintetében a következő lépések megtétele szükséges: a közösségi joganyag átvételét lezárni, a közigazgatást modernizálni, az infrastruktúrát újraépíteni, a nyugdíjrendszert reformnak alávetni, és természetesen a korrupciót visszaszorítani.

15 Az NMA VIII. cikkelye értelmében.

Külföldi csatlakozási támogatások

A 90-es években a külföldi támogatások elég szerények voltak, csak 2000 után kezdtek felgyarapodni valamennyire. A 90-es évek második felében az EK segélyezési egyezményt írt alá Romániával, amelynek célja a csatlakozásra való felkészítés volt. Ez a segélyezés nagyrészt a Phare program keretén belül folyt, de az erre a célra átutalt összegek egy több mint tízéves időszakra (1992–2003) csak a kb. 2 milliárd eurót értek el, azaz 200 millió eurónál is kevesebbet évente.[16]

Valamilyen mértékű hozzájárulásuk Románia csatlakozás felé vezető útjának támogatásában a nemzetközi pénzügyi intézményeknek (NMA, Világbank, Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank stb.) is volt, de az innen jövő támogatások összege is nagyon kicsi. Például a NMA-val kötött stand-by egyezmények keretében Románia pénzfelvételei 1991–2005 között 1,234.415 DST, ami 130 millió dolláros évi átlagot jelent.[17]

És amellett, hogy a Románia számára kiutalt külföldi támogatás nagyon kevés volt az ország igényeihez képest és jelentősen kevesebb, mint más régióbeli országok esetében, még a megkapott támogatások hatékonysága is alacsonynak bizonyult.

Például annak ellenére, hogy Romániában is voltak európai alapokból történő beruházások a különböző infrastruktúra-újjáépítést, egyes övezetek ipari szakosodásának megváltoztatását, a tanügyi problémák megoldását célzó különböző programok keretén belül, ezek a programok nem bizonyultak jelentőseknek az illető területek alapvető helyzetének megváltoztatását illetően. Aggasztó az a tény, hogy az európai támogatás egyik fontos eleme – a tanügyi reform elősegítésére irányuló programokra kirendelt pénzalap – sem tudta megakadályozni a tanügyi rendszer folyamatos hanyatlását.[18] És ez történik most is annak ellenére, hogy az oktatás olyan terület, amelyre mind az EU, mind a román társadalom fokozottan oda kellett volna figyeljen, és azon munkálkodjon, hogy az oktatásban megteremtse a legfontosabb támpontot, nemcsak a gazdaság újjászületése szempontjából, hanem Románia demokrácia és Európa melletti történelmi felelősségvállalására is.

Ugyanígy a nemzetközi intézmények által nyújtott hitelekkel kapcsolatos feltételek alkalmazása nagyobb folyamatosságot, következetességet és hitelességet adott a bevezetett reformoknak, de nem hatott oda, hogy a román gazdaság valóban korszerűbbé váljon.

A külföldi támogatás néha a különféle intézményekkel egyeztetett programokkal és egyezményekkel kapcsolatos összehangolási és következetességi problémákat is felvetett, és emellett a korrupciós és sikkasztási vádakat sem úsztuk meg. Egyes esetekben teljesen lehetetlen az egyeztetés, mivel az adományozó intézményeknek teljesen más, olykor egymásnak ellentmondó célkitűzéseik és érdekeik vannak. Az egyes adományozók támogatásának összehangolásához szükséges erőfeszítések mértéke túlszárnyalja Románia lehetőségeit, viszont nyilvánvaló az is, hogy a külföldi támogatási programok hazai összehangolási rendszerét is felül kell vizsgálni, hogy az érkező pénzalapokat hamarabb helyükre juttassuk, és hatékony felhasználásukat biztosítsuk az ország politikai, gazdasági és szociális prioritásainak megfelelően. A jelenlegi hazai koordinációs rendszer hatástalanságát az bizonyítja legékesebben, hogy a különböző programokon keresztül igényelt pénzalapok nagy része marad felhasználatlanul, mert a projekteket nem nyújtják be idejében, a megkötött szerződéseknek késve tesznek eleget, és folytathatnánk a sort.

Amennyiben az átmeneti időszak lezárul, és megalakul egy „normális” piacgazdaság, ezt a hivatalos és szétágazó támogatási rendszert mindinkább a magánberuházások fogják felváltani. Most azonban Románia még nem áll úgy, hogy ne lenne szüksége anyagi támogatásra, sőt a nemzetközi támogatás alapvetően fontos az Európába való bejutásához.

Ilyen körülmények között a makroökonómiai stabilitás kézbentartásában és az átmeneti időszakkal kapcsolatos strukturális reformok támogatásában továbbra is kulcsszerepe van a NMA-nak. Jelen pillanatban Romániának érvényes stand-by egyezménye van az NMA-val (ez a hetedik 1989 óta), amely 2004. július 7-én lépett hatályba, és 2007 júliusáig érvényes. Az ennek az egyezménynek az alapját képező gazdasági terv beleilleszkedik az EU-s csatlakozásra való felkészülés stratégiájába, hiszen az így rendelkezésére álló források (250 millió DTS) mellett hitelességet is nyújt a csatlakozási feltételeknek való megfelelés érdekében folytatott politikáknak. Ennek a tervnek a célkitűzései a következők: a költségvetési tervezési és végrehajtási folyamat megszigorításával a külföldi ingadozások csökkentése és a szükséges strukturális reformok végrehajtása, különösen az állami szektorra vonatkozóan. Véleményünk szerint azonban nagyon nehezen egyeztethető célkitűzések ezek, hiszen egyrészt az a cél, hogy a költségvetési hiány csökkenjen,

16 A szerző számításai az EB „2004-re szóló rendszeres jelentése alapján”, www.mie.ro

17 A szerző számításai a „Románia pénzkölcsözési egyezményeinek helyzete 2005. március 31-én” c. dokumentum alapján, www.imf.org

18 Például a romániai felsőoktatási rendszer helyzetének felmérését lásd a *Reformjavaslatok a romániai felsőoktatási rendszerre nézve* c. tanulmányban, amelyet a Román Akadémiai Fórum (RAF) dolgozott ki, 2003, www.forum-academic.com

és ezáltal kisebbedjenek a gazdaság túlhevülésének jelei, hogy a lej megerősödése által kiváltott feszültségek felengedjenek és az elmúlt években tapasztalt folyószámlahiány-súlyosbodás korlátok közé kerüljön, másrészt viszont a gazdaság újraszervezéséhez és az uniós csatlakozáshoz nagyobb költségek szükségesek. Újabb jele annak, hogy ezek a célkitűzések nem összeegyeztethetőek, az, hogy majdnem egy évvel az egyezmény megkötése után a román hatóságoknak még nem sikerült az egyezmény keretén belül egyetlen megegyezett kölcsönt sem felvenni, annak ellenére, hogy politikailag nagyon fontosnak tartják a NMA-val való kapcsolatot[19].

Az elkövetkező időszakban az NMA anyagi hozzájárulása valószínűleg még jobban fog csökkenni, és a külföldi támogatások terén az EU fogja átvenni a főszerepet. 2004–2006 között a Phare program például olyan többéves projekteket fog támogatni, amelyek a különböző intézmények adminisztratív és törvénykezési képességeinek megerősítését célozzák, a korrupció ellen küzdenek, a földparcellák egységes telekkönyvezési és bejegyzési rendszerének megalkotását, a közösségi joganyaggal kapcsolatban vállalt kötelezettségek betartását, a gazdasági és társadalmi kohéziót, a határmenti együttműködési kapcsolatok fejlesztését stb. tűzik ki célul. Románia a SAPARD programban is részt vesz, amely a vidék- és mezőgazdasági fejlesztést támogatja, valamint az ISPA programban, amely a környezetvédelem és a szállítmányozás infrastruktúrájával kapcsolatos projekteket támogatja.

Mindezek ellenére a csatlakozás előtti anyagi támogatás az elkövetkezőkben is elég kevés lesz. Számításaink szerint 2007–2009 között (ez az egyetlen szakasz, amikorra a Bizottság átutalt pénzeket, amelyekből majd Románia is részesül) az erre a célra szánt EU-s források összege 3,3 milliárd euró lesz, amely az ország valós szükségleteihez mérten fölöttébb kevés. A 2010 és 2013 közötti időszakra az EU által Romániának (és Bulgáriának) szánt támogatások összegét még meg sem határozták, ezek csak a „non-compulsory" (nem szükségszerű kiadások) rovatban vannak számon tartva, ami azt jelenti, hogy ezeket az összegeket csak akkor fogják meghatározni pontosan, amikor és ha az EU-tagállamoknak és a közösségi intézményeknek sikerül a jelenlegi, a 2007–2013-as időszakra vonatkozó pénzügyi elgondolásokat illető nézeteltéréseiket rendezniük.

Ilyen körülmények között nehéz pontosan felmérni az EU Romániának szánt támogatásának mértékét és ennek a támogatásnak a hatását. Azonban bármire számíthatunk is az elkövetkezőkben, a múlt tapasztalatai alapján annyi elmondható, hogy a csatlakozás előtt és után Romániának szánt támogatás önmagában, az összegek nagyságára való tekintet nélkül is, nagymértékben fogja ösztönözni a reformok végrehajtását és a közvetlen külföldi beruházásokat. Ezért ez a támogatás döntő fontosságú szerepet játszik abban, hogy Románia behozza a világ fejlett államaihoz képest létező gazdasági és társadalmi fejlettségbeli lemaradását.

Irodalomjegyzék

Isărescu M.: *România áttérése az euróra.* Kolozsvár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, 2004. március 29.

Brukbauer S.: *Az euró Kelet-Európában.* Austria Creditanstalt Bank, 2004. január

Buiter W. – Grafe C.: *A horog, az úszó vagy az abanon hajó: Átváltási árfolyam rendszerek a csatlakozó országokban.* Konferenciaanyag, 3.184, CEPR, London, 2002.

Crespo-Cuaresma J. et al.: *Alaptételek, az átváltási árfolyam és a következő bővítési körök – Romániai, bulgáriai, horvátországi és törökországi adatok.* Mimeo, Gazdasági Kar, Bécsi Egyetem, 2004.

Ghosh A.R., et al.: *Átváltási árfolyam rendszerek, Választások és következményeik*, a MIT nyomdája, Cambridge, 2002.

Gueorguiev N.: *Átváltási árfolyam rendszer bevezetése Romániában.* NMA konferenciaanyag, 03/130, 2003.

Maeso-Fernadeza F., et al.: *Az átváltási árfolyam stabilitásának felméréséről a CEE-hez csatlakozó országokban: módszertani problémák és az összehangolt együttes beilleszkedés perspektívája.* Konferenciaanyag 353, Európai Központi Bank, Frankfurt, 2004.

Kopits G.: *Az EMU implikációi a közép- és kelet-európai átváltási árfolyam politikákra vonatkozóan.* NMA konferenciaanyag, 9, Washington DC, 1999.

Szapary G.: *Vajon Maastricht már túl sok a csatlakozó országoknak?* Magyar Nemzeti Bank, konferenciaanyag, 7, Budapest, 2000.

[19] Ezeket az állításokat az is alátámasztja, hogy ennek a tanulmánynak a befejezése után a román hatóságok eldöntötték az NMA-val kötött egyezmény befagyasztását.